

УДК: 330.837.1

Ярчук А.В., аспірант
Таврійський державний агротехнологічний університет

ОЦІНКА ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація: У статті розглянуто сутність категорії якості трудового життя і підходи до її оцінки у працях зарубіжних і вітчизняних вчених. На основі анкетного опитування визначено склад локальних показників якості трудового життя. Запропоновано методіку оцінки якості трудового життя працівників організації, яка необхідна для розроблення основних напрямів і механізмів підвищення якості життя.

Ключові слова: суспільство, організація, якість життя, матеріальна забезпеченість, оцінка, трудове життя.

JEL code classification: J01, J80

Yarchuk A.V., postgraduate
Tavria state agrotechnological university

EVALUATION OF QUALITY OF LABOR LIFE IN ORGANIZATION

Abstract: The study of problems of formation and improve quality of life, including quality of work life, dealing with many domestic and foreign scholars in which they are conducting a study of the essence of quality of life, the principles of its formation, evaluation for individual subdivisions and compared to the quality of life in the leading countries of the world. Their work investigates the particular conditions that affect the quality of life and its relationship with the social and economic development, standard of living, development offered to build the integral index to assess the quality of life, taking into account international experience. Today, despite the fundamental importance of these issues for the purposes of the regional administration, they remain poorly understood.

The author set out to consider the nature category of quality of working life and approaches to its assessment in the works of foreign and domestic scientists. On the basis of a questionnaire is to determine the composition of indicators of quality of working life. Suggest a methodology for evaluating the quality of working life of employee's organizations.

Due to consideration of definition given copyright interpret the essence of the concept of "quality of life". Quality of life - a set of economic, social, political, cultural and environmental factors that expresses the quality of the material and cultural needs of the people (the quality of food, clothing, comfortable housing, quality health care, education, service, environment, leisure, measure meet the needs of meaningful communication, knowledge, creative work, the level of stress, settlement structure and so on.).

In order to determine the degree of satisfaction of local quality of working life, a sociological survey using a special questionnaire. Results of the study can be used for a comprehensive assessment of the quality of working life of labor collective or individual employees. The applied technique of scoring the quality of working life of employees to determine the prospects of the organization, company, city, develop measures to improve quality of life.

The prospect of further research in this direction is to specify the components of quality of life, the priority for Ukraine, improved methodology for assessing the quality of life and basic directions and mechanisms of its increase.

Keywords: society, organization, quality of life, material security, assessment, working life.

Постановка проблеми. Недостатня матеріальна забезпеченість призводить до того, що основна маса населення вимушена витратити велику частину доходів домогосподарств на задоволення лише первинних матеріальних потреб, в основному на продукти харчування, одяг і комунальні потреби. Ця обставина стала одним з істотних чинників соціальної деградації українського суспільства – скорочення чисельності населення, зростання рівня загальної захворюваності, загострення проблеми бідності тощо. Ак-

туальність теми дослідження в практичному плані пояснюється вимогою соціальної практики розроблення основних напрямів і механізмів підвищення якості життя в цілому, так і якості трудового життя зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем формування та підвищення якості життя населення, у тому числі і якості трудового життя, займаються багато вітчизняних та закордонних науковців. Серед досліджень західних економістів і

соціологів, що приділяли увагу проблемам якості життя окремих індивідів і суспільства в цілому, особливе місце займають праці М. Вебера, Дж. Гелбрейта, Е. Дюркгейма, Р. Зімеля, А. Кемпбелла, Р. Інглхарта, Дж. Кейнса, С. Вітні, Ф. Конверса, В. Роджерса, А. Маслоу, К. Маркса, Р. Спенсера, П.А. Сорокіна, С. Юханссона, Д. Фостера, й інших, в яких вони проводять дослідження сутності якості життя, принципів її формування, оцінку на рівні окремих територіальних утворень та порівнюють із якістю життя населення в провідних країнах світу. Серед українських науковців, які досліджують проблеми якості життя населення, можна виокремити Власюка О.С., Колота А.М., Корецьку С.О., Лібанову Е.М., Татаревську М.С., Теслюк Р.І, Узунова Ф.В., Швець І.Б. та інших. В їх роботах досліджуються окремі умови, що впливають на якість життя населення, її зв'язок із соціальним та економічним розвитком, рівнем життя населення, пропонуються розробки щодо побудови інтегрального показника для оцінки якості життя населення з врахуванням міжнародного досвіду. На сьогоднішній день, не зважаючи на фундаментальне значення цих питань для реалізації цілей регіонального управління, вони залишаються недостатньо вивченими.

Формулювання цілей статті: розглянути сутність категорії якості трудового життя і підходи до її оцінки у працях зарубіжних і вітчизняних вчених. На основі анкетного опитування визначити склад показників якості трудового життя. Запропонувати методику оцінки якості трудового життя працівників організацій.

Виклад основного матеріалу. В сучасній науці перехід від традиційного розуміння соціального розвитку як наслідку економічного зростання до його осмислення як розширення можливостей людини обумовив в останні десятиліття увагу дослідників до вивчення якості життя населення. Проблеми підвищення якості життя населення є найважливішими завданнями державних органів управління всіх країн. У зв'язку із формуванням нових економічних й соціальних відносин та радикальною зміною системи управління в країні постало завдання розробки ефективного механізму управління якіс-

тю життя через формування та реалізацію дієвої соціальної політики. Ефективна соціальна політика передбачає в якості базису комплексну оцінку складових якості життя, оцінку факторів її зміни та використання сучасних методів при розробці державної концепції зростання якості життя населення.

Теоретико-методологічні передумови вивчення категорії «якість життя» були створені класиками соціології М. Вебером, Е. Дюркгеймом, Р. Зімелем, К. Марксом, Р. Спенсером, П.А. Сорокіним й ін. [10, 16, 20, 29, 30], що запропонували основні напрями принципової переорієнтації в структурній і організаційній політиці держави і управління. Результатом такої модернізації державного управління є його соціальна спрямованість при одночасному поліпшенні якості соціальних послуг, що надаються населенню.

Ідея високої якості життя населення як еталону суспільного устрою органічно пов'язана з обґрунтуванням переходу суспільства до постіндустріального періоду розвитку, в якому здійснюється подолання нестачі матеріальних і духовних ресурсів – це роботи Д. Белла [5,], З. Бжезінського [8], Дж. Гелбрейта [11], Д. Рісмана, А. Тоффлера [43], А. Турена. Коли в 1958 році Д. Рісман вперше використав термін «постіндустріалізм», то мав на увазі, перш за все, «суспільство достатку» [26]. М. Букчин і П. Гудмен розглядають постдефіцитне суспільство таким, в якому усунений дефіцит, а висока якість життя є умовою знищення форм суперництва [22].

П. Штомпка бачить у цьому запоруку соціального порядку. Він вважає, що ядром суспільства, як соціальної системи, є структурований нормативний порядок, за допомогою якого організовується життя популяції, включеної в систему [39].

Проте, не дивлячись на безліч робіт, присвячених аналізу якості життя і різних його сторін, до теперішнього часу немає єдності в розумінні того, які соціальні явища і процеси позначаються цим терміном.

П. Уголіні пише, що термін «якість життя» досі неясний і є предметом найрізноманітніших інтерпретацій. Д. Гейбор також схиляється до того, що завданням сучасного співтовариства є сприяння поліпшенню яко-

сті життя, але ніхто не знає точно, що це означає. У тому ж дусі висловлюється Р. Мюллер, який стверджує, що дефініція якості життя дуже складна [38].

О. Тоффлер підкреслює, що в області економіки існує комплекс економічних індикаторів, а в області соціальних стосунків немає жодних соціальних індикаторів, немає одиниць виміру для якості життя [43]. Згідно Е. Мішану, в соціальному аспекті якість життя не може вимірюватися забезпеченістю, тому що завжди існує багатство і бідність, щастя і нещастя, пропорції, які можуть варіюватися і в межах одного століття, і в порівнянні багатьох століть. У. Росту акцентує увагу на політичних елементах якості життя, запропонувавши вести боротьбу проти бідності і нерівності [28].

П. Бурдье, П. Ламберт, П. Леві, Ф. Хофман визначають якість життя іншими критеріями, які відносяться до соціальної, духовної, культурної, психологічної і етичної сторін життя, як сукупність соціально-політичних і духовно-етичних потреб людей [9, 42]. А. Тойнбі висунув свою теорію: життєвий стандарт – це засіб, а якість життя – це мета людини. Таке ж розмежування проводить і Дж. Гелбрейт, який вважає, що значення має не кількість товарів, а якість життя [11].

Р. Арон визначає якість життя дещо інакше. На його думку, до якості життя включені предмети розкоші і нематеріальні речі, на відміну від стандарту життя, до якого входять лише предмети матеріального життєзабезпечення [41]. Відомі західні соціологи Д. Белл, З. Бжезінський, А. Вінер, М. Кан, Р. Маркузе, Е. Фромм, приділяли особливу увагу питанням якості життя і пропонували досліджувати основні показники даної категорії у відповідності до потреб і споживання [5, 8, 21, 37].

У даний час розробка якості життя пов'язується з іменами Ф. Андруза, Ф. Конверса, Л. Мілбрейта, А. Мак-Кеннела, А. Міхелоса, В. Роджерса, С. Райта і др. [2, 17] У роботах цих авторів зроблені спроби аналізу об'єктивних соціально-економічних, політичних, культурних, екологічних й інших умов існування людини, багаточисельні комбінації об'єктивних і суб'єктивних характеристик та їх оцінка. При цьому висуюються різні про-

позиції відносно виміру якості життя, починаючи від оглядових методів до складних схем і моделей.

З нашої точки зору, у найзагальнішому значенні у більшості випадків під якістю життя розуміється соціологічна категорія, що виражає якість задоволення матеріальних і культурних потреб людей (якість харчування, одяг, комфорт житла, якість охорони здоров'я, освіти, сфери обслуговування, довкілля, дозвілля, міра задоволення потреб у змістовному спілкуванні, знаннях, творчій праці, рівень стресових станів, структура розселення й ін.). Категорія «якість життя» є загальноприйнятим в міжнародній практиці, вискоєфективним, методом оцінки соціального добробуту населення, що є комплексною характеристикою чинників і умов існування особи в суспільстві, оцінку цих чинників. Якість життя як система включає якість людини, якість освіти, якість культури, якість місця існування (екології), якість соціальної, економічної, політичної організації суспільства тощо. У сучасній соціологічній науці поняття «якість життя» є дискусійним до цього часу.

До 60-х років минулого століття за кордоном для опису особливостей умов життя людини широко використовувалися, по суті, тотожні одна одній економічні категорії «рівень життя» (level of life) або «стандарт життя» (living standart). Відносно конкретного змісту даних категорій в науковій літературі існували певні розбіжності. Одні автори під рівнем (стандартом) життя мали на увазі виключно величину доходу, інші — більш широке коло соціально-економічних показників. Але в принципі, якщо не було зроблено спеціальних застережень, рівень життя трактувався як міра задоволення тих матеріальних і частково духовних потреб, які піддаються кількісному виміру.

Сукупні доходи суспільства в цілому і кожного з його членів справедливо оцінюються як показники економічного добробуту. Отримувані населенням доходи складають базу певного рівня життя. Визначення рівня життя засноване на оцінці кількості і якості споживаних життєвих благ (матеріальних і духовних). Рівень життя оцінюється як забезпеченість населення життєвими благами і як міра задоволення потреб людей в

певних благах. Система показників рівня життя, що рекомендується ООН, включає широке коло характеристик умов життя. Виділяють такі групи показників: народжуваність, смертність й інші демографічні характеристики; санітарно-гігієнічні умови життя; споживання продовольчих товарів; житлові умови; освіта і культура; умови праці і зайнятість; доходи і витрати населення; вартість життя і споживчі ціни; транспортні засоби; організація відпочинку; соціальне забезпечення; свобода людини.

Проведений нами аналіз дозволяє стверджувати, що об'єктивно в даний час адміністрації областей не готові до активного діалогу з населенням, залученню його як суб'єкта системи управління. Це обумовлено, перш за все, існуючими стратегіями управління, які спрямовані на створення умов лише для виживання населення. Основним об'єктом, що ідентифікує соціальну сферу, є слабо захищені соціальні групи. Але при такій управлінській стратегії, на нашу думку, страждають всі групи населення.

Малозабезпечені соціальні верстви населення страждають через те, що допомога, яка їм надається, малозначуща, що часто призводить до погіршення соціального самопочуття, веде до розчарувань, посилення напруженості, дисгармонії людини, її ізоляваності від суспільства. Система соціального захисту малозабезпечених верств населення, що існує сьогодні, не вирішує в корені завдання зниження показників бідності. Навпаки, бідність зростає. Мало того, неефективність існуючого соціального захисту породжує утриманські споживчі настрої цієї категорії населення.

Відносно матеріально благополучні не отримують задоволення, перш за все, тому, що поза зоною розгляду управління залишається вся та сфера, яку можна назвати корпоративною культурою: система цінностей, потреб, традицій, соціальних норм, звичаїв, ритуалів, характерних для населення, що компактно проживає на певній території. Незадоволення цих соціальних груп обумовлюється, головним чином тим, що стратегія соціального управління не забезпечує кардинального зростання якості життя населення.

Стратегія управління, спрямована на виживання, не забезпечує зниження міри вразливості населення, підвищення здатності адекватно реагувати на можливість різких несприятливих змін як в долях окремих людей, так і всього населення в цілому.

Ігнорування наведених положень призводить до того, що відтворювальні механізми суспільства починають працювати з певними збоями, нормативне ядро перестає самовідтворюватися з потрібною для стабільного функціонування суспільства якістю і надійністю. Як наслідок, соціальна анемія розростається, дезінтегруються нормативні стандарти, тобто починає відтворюватися соціальний хаос. Основні зусилля 70-80% населення в даний час націлені на задоволення найнижчих матеріальних потреб, що навряд чи може створити позитивну мотивацію, необхідну для стабілізації розвитку суспільства в цілому. У той же час кількість бідних збільшується. У 2013 році було десь 26-27%, а тепер 51%, і це показник за 2015 рік [24]. Виходячи з цієї закономірності можна зробити висновок, що соціальна активність населення, його громадянські ініціативи, самодіяльність зводяться до спонтанних, нерегульованих дій в тих ситуаціях, коли різко знижується задоволення потреб самого нижнього рівня.

З наведеного випливає, що ключовим фактором успіху соціально-економічного розвитку України має бути ефективне управління трудовими ресурсами з використаннями цільових програм економічного росту та з урахуванням підвищення якості життя населення країни, у тому числі і трудового життя. Слід відмітити, що без державного регулювання трудових ресурсів і галузей інноваційної економіки, заснованої на розвитку людських ресурсів, рішення стратегічних задач перспективного розвитку навряд чи можливо.

Останнім часом практично не розглядається проблема підвищення якості життя та стану здоров'я населення як головних чинників розвитку суспільства. Статистика фіксує, що якість харчування населення у нас значно нижче, ніж в інших європейських країнах. До того ж, у 10 млн. осіб енергетична цінність харчування нижче 2100 ккал, що за визначенням спеціалістів Всесвітньої

організації охорони здоров'я є порогом бідності. Низька якість харчування у поєднанні з погіршенням медичного обслуговування, недоступністю для широких верств населення багатьох ліків, відмовою від занять спортом, хронічними психологічними й емоційними перевантаженнями, працею в несприятливих умовах тощо — все це позначається на стані здоров'я нації. Так, тільки за перші п'ять місяців минулого року чисельність населення зменшилася на 86,6 тис. осіб. Серед причин смерті населення України у січні-травні 2016 р., як і в січні-травні 2015 р., перше місце посідали хвороби системи кровообігу, друге — новоутворення, третє — зовнішні причини смерті [24].

На стан фізичного здоров'я працівників впливають умови праці, від яких також залежать ефективність і результати праці, працездатність і життєдіяльність працівників, загальна тривалість їхнього життя, соціальна активність, їх ставлення до праці, рівень життя та задоволеність працею тощо. Вочевидь, що стан здоров'я населення країни корелює зі станом здоров'я працівників підприємств. Без створення ефективної системи покращання стану здоров'я та використання трудового потенціалу працівників підприємств не можна розв'язати соціально-економічні проблеми як підприємства, так і країни в цілому.

Важливою проблемою сьогодення є оцінка якості трудового життя організації, яка може бути проведена двома основними способами.

По-перше, шляхом соціологічного опитування працівників організації за допомогою анкет.

По-друге, шляхом соціологічного опитування працівників конкретної організації за ступенем задоволення локальними якістьми трудового життя.

З метою з'ясування ступеню задоволення локальними якістьми трудового життя нами проведено соціологічне опитування за допомогою спеціальної анкети. Анкета складається з 7 розділів, які охоплюють різні сторони якості трудового життя і 70 показників, які оцінювались за 10-бальною шкалою. При цьому 10 балів характеризують найбільше досягнення, а 1 бал — найнижче. Наприклад, у розділі «Трудовий колектив» за-

значені такі показники, як сприятливий психологічний клімат; нормальні відносини з адміністрацією; участь співробітників в управлінні; дотримання регламентуючих документів; мінімальні стреси на роботі; позитивна мотивація співробітників до праці; взаємовідносини малих соціальних груп; характеристика працездатності колективу; соціальна структура колективу (стать, вік, національність); ефективність роботи колективу. Інші розділи також оцінювались не менше ніж за 10-ма показниками. В анкетуванні брали участь працівники машинобудівних підприємств (більше 200 осіб). Результати анкети можуть використовуватись для комплексної оцінки якості трудового життя трудового колективу організації або окремих працівників.

Одержані оцінки по показниках якості трудового життя конкретизовано таким чином.

Трудовий колектив. Сума балів = від 33 до 90, у середньому по всіх опитаних — 59 балів, тобто, трудовий колектив всіма опитаними оцінено на «задовільно».

Оплата праці. Сума балів = від 15 до 87, у середньому по всіх опитаних — 33 бала, тобто, оплата праці всіма опитаними оцінена на «незадовільно».

Робоче місце. Сума балів = від 19 до 89, у середньому по всіх опитаних — 41 бал, тобто, робоче місце всіма опитаними оцінено на «незадовільно».

Керівництво організацією. Сума балів = від 19 до 89, у середньому по всіх опитаних — 33 бала, тобто, керівництво організацією всіма опитаними оцінено на «незадовільно».

Службова кар'єра. Сума балів = від 0 до 100, у середньому по всіх опитаних — 58 балів, тобто, службова кар'єра всіма опитаними оцінена на «задовільно».

Соціальні гарантії. Сума балів = від 22 до 92, у середньому по всіх опитаних — 62 бала, тобто, соціальні гарантії всіма опитаними оцінені на «задовільно».

Соціальні блага. Сума балів = від 1 до 63, у середньому по всіх опитаних — 21 бал, тобто, соціальні блага всіма опитаними оцінені на «незадовільно».

Підрахована загальна сума балів за всіма 7 розділами (від 349 до 630 балів) і зроблено порівняння з бальною оцінкою якості трудо-

вого життя: до 349 балів – незадовільно; від 350 до 489 балів – задовільно; від 490 до 629 балів – добре; вище 630 балів – відмінно. Аналіз зведеного анкетування засвідчив, що 68,0% опитаних оцінили якість трудового життя як незадовільну, 24,0% респондентів – на задовільно і тільки 8,0% оцінили якість трудового життя на добре.

Висновки. Враховуючи розглянуті визначення сутності поняття «якість життя» та систематизовані підходи, можна дати авторське тлумачення. Таким чином, якість життя – це комплекс економічних, соціальних, політичних, культурних, екологічних факторів, що виражає якість задоволення матеріальних і культурних потреб людей (якість харчування, одяг, комфорт житла, якість охорони здоров'я, освіти, сфери обслуговування, довкілля, дозвілля, міра задоволення потреб у змістовному спілкуванні, знаннях, творчій

праці, рівень стресових станів, структура розселення й ін.).

Застосована методика бальної оцінки якості трудового життя працівників дозволяє визначити траєкторію розвитку організації, підприємства, міста, розробляти заходи з покращання якості життя населення на найближчі 5-10 років і визначити витрати й ефективність даного показника.

За результатами проведеного анкетування працівників передбачено розробити заходи з покращання якості трудового життя і представити їх керівництву організацій для розгляду.

Перспектива подальших наукових досліджень у даному напрямі полягає у конкретизації складових якості життя населення, пріоритетних для України, удосконаленні методики оцінки якості життя та основних напрямів і механізмів її підвищення.

Список літератури:

1. Андерсон, Л Народонаселение. Окружающая среда и качество жизни/Л. Андерсон, А Леви – М. Прогресс 1979 – 234 с.
2. Андруз Ф. Введение в химию окружающей среды / Ф. Андруз – М Мир, 1999
3. Антонюк В. Демографическая ситуация на Украине: «Это худшая демографическая ситуация в Европе». Обозреватель. 21.08.2008 // http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=33&idArt=1204
4. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Р. Арон; общ. ред. и предисл. П.С. Гуревича. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Политика», 1992. – 608 с.
5. Белл, Д Грядущее постиндустриальное общество Опыт социального прогнозирования / Д Белл – М Academia, 1999 – 616 с
6. Беляков В. А. Критерии оценки качества жизни в социально-территориальных образованиях (квалиметрический анализ потребительской корзины) : автореф. дис. канд. эконом. наук. / В. А. Беляков. – Ижевск, 2006. – 82 с.
7. Бестужев-Лада И.В. Качество жизни. Философский энциклопедический словарь / И. В. Бестужев-Лада. – М. : Советская энциклопедия, 1983.
8. Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство / З Бжезинский – М. Международные отношения, 2004
9. Бурдые, П Социальное пространство и генезис классов/П Бурдые – М. Наука, 1994 – 197 с.
10. Вебер, М История хозяйства//Избранные произведения / М Вебер – М Наука-Прогресс, 1993 – 447 с.
11. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество/ Дж. К. Гэлбрейт; пер. с англ. – М.: Прогресс, 2004. – 480 с.
12. Гудмен, П. «Общество в котором я живу» / П Гудмен – М Иностранная литература, 1963 – 308 с.
13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Демографическая ситуация в Украине вызывает серьезные опасения // <http://www.kiev2000.com/news/view.asp?id=157835&Part=17>
15. Джемс У. Прагматизм: новое название для некоторых старых методов мышления: популярные лекции по философии / У. Джемс; пер. с англ. – 3-е изд. – М.: ЛКИ, 2011. – 240 с.
16. Зиммель, Г Пространство и пространственные порядки общества / Г Зиммель // Вопросы социологии – М.: Адапт, Т 1, 1992 – 398 с
17. Конверс Ф. Теории качества жизни / Ф. Конверс – М. Мир, 2001 – 289 с.
18. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
19. Магомаев М. М. Качество жизни населения (теория, методология и механизмы): дис.... д-ра эконом. наук / М. М. Магомаев. – Махачкала, 2006. – 98.
20. Маркс, К К критике политической экономии / К Маркс - Мб Политиздат, 1984 - 207 с
21. Маркузе Г. Одномерный человек – Американская социологическая мысль / Г Маркузе – М. Иностранная литература, 1996 – 319 с
22. Міжнародний центр перспективних досліджень / Податкова реформа: загальне бачення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icps.com.ua/lichlynyk.html>. – Назва з екрану.
23. Нікіфоренко В. Г. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика / В. Г. Нікіфоренко. – Одеса: Одеський нац. економічний університет, 2012. – 316 с.
24. Основні показники соціально-економічного розвитку України веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua

25. Отчет МОТ «Ключевые показатели рынка труда». – 7-е издание.– 2011 г.
26. Пархоменко Л. В. Качество жизни депрессивного региона: методология и управление : автореф. дис. д-ра эконом. наук / Л. В. Пархоменко. – Тамбов, 2006. – 102 с.
27. Родионова И.А. Экономико-географическая характеристика Украины.. - К. 1997.
28. Росту, У Политика и стадии роста /У Росту – М. Прогресс, 1997 — 312 p.
29. Сорокин И. Человек, цивилизация, общество / П Сорокин – М. Политиздат, 1994 – 543с¹
30. Спенсер, Г Основание социологии // Избранные произведения / Г Спенсер – Киев: Ника-Центр, Вист-С, 1997 - 511с
31. Стратегія розвитку України «Україна-2020: стратегія національної модернізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuviar.gov.ua/images/4/str.pdf>.
32. Субетто А. И. Качество жизни, здоровье нации и безопасность государства – главные функционалы бытия и критерии социально-экономической политики государства / А. И. Субетто // Академия Тринитаризма. – 2003.
33. Тодоров А. С. Качество жизни: критический анализ буржуазных концепций / А. С. Тодоров. – М. : Прогресс, 1960. – 186 с.
34. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні (Монографія) // Інститут економічного прогнозування; М. І. Скрипченко, В. М. Гець. Т. І. Приходько та ін. – Харків: Форт, 2003. – 437с.
35. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 400 с.
36. Форрестер Дж. В. Мировая динамика / Дж. В. Форрестер; пер. с англ. – М. : Наука, 1978. – 168 с.
37. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э Фромм М Республика – 1994 – 447 с
38. Цыганков В. А. Качество трудовой жизни в России: экономическая природа, механизм формирования: автореф. дис. ... д-ра экон. наук / В. А. Цыганков. – М., 2007. – 47 с.
39. Штомпка, П Социология социальных изменений / П Штомпка – М Логос, 1996 – 379 с.
40. Энциклопедический социологический словарь /Общ. ред. Осипова Г.В. - М.: ИСПИ РАН, 1995.
41. Aron R. Progress and Dissicussion New York-Washington –London, 1968 – P 8.
42. Hofman F Vm die Kommunalpolitik von morgen «Die Zukunft» – March, 1973 – 224 p.
43. Tofler, A Tuture Shock/ New York, 1970, p 196.

List of References

1. Anderson, L (1979) Narodonaselenie. Okruzhayushchaya sreda i kachestvo zhizni/L. Anderson, A Levi – M. Progress, 234 p. [in Russian]
2. Andruz F. (1999) Vvedenie v himiyu okruzhayushchey sredy / F. Andruz – M Mir [in Russian]
3. Antonyuk V. Demograficheskaya situatsiya na Ukraine: «Eto hudshaya demograficheskaya situatsiya v Evrope». Obozrevatel. 21.08.2008 // http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=33&idArt=1204 [in Russian]
4. Aron R. (1992) Etapy razvitiya sotsiologicheskoy mysli / R. Aron; obshch. red. i predisl. P.S. Gurevicha. – M.: Izdatelskaya gruppya «Progress» – «Politika», 608 p. [in Russian]
5. Bell, D (1999) Gryadushchee postindustrialnoe obshchestvo Opyt sotsialnogo prognozirovaniya. M Academia, 616 p. [in Russian]
6. Belyakov V. A. (2006) Kriterii otsenki kachestva zhizni v sotsialno-territorialnyh obrazovaniyah (kvalimetricheskiy analiz potrebitelskoy korziny) : avtoref. dis. kand. ekonom. nauk. Izhevsk, 82 p. [in Russian]
7. Bestuzhev-Lada I.V. (1983) Kachestvo zhizni. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar / I. V. Bestuzhev-Lada. – M. : Sovetskaya entsiklopediya [in Russian]
8. Bzhezinskiy Z. (2004) Vybor: mirovoe gospodstvo ili globalnoe liderstvo / Z Bzhezinskiy – M. Mezhdunarodnye otnosheniya [in Russian]
9. Burde, P (1994) Sotsialnoe prostranstvo i genezis klassov. M. Nauka, 197 p. [in Russian]
10. Veber, M (1993) Istoriya hozyaystva/Izbrannye proizvedeniya. M Nauka-Proiress, 447 p. [in Russian]
11. Gelbreyt Dzh. (2004) Novoe industrialnoe obshchestva. M.: Progress, 480 p. [in Russian]
12. Gudmen, P. (1963) «Obshchestvo v kotorom ya zhibu». M Inostrannaya literatura, 308 p. [in Russian]
13. Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini [Online resource]. – access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Demograficheskaya situatsiya v Ukraine vyzyvaet sereznye opaseniya/ - access mode: <http://www.kiev2000.com/news/view.asp?id=157835&Part=17> [in Russian]
15. Dzhems U. (2011) Pragmatizm: novoe nazvanie dlya nekotoryh staryh metodov myshleniya: populyarnye lektsii po filosofii / U. Dzhems; per. s angl. – 3-e izd. – M.: LKI, 240 p. [in Russian]
16. Zimmel, G (1992) Prostranstvo i prostranstvennye poryadki obshchestva. Voprosy sotsiologii – M.: Adapt, Vol. 1, 398 p [in Russian]
17. Konvers F. (2001) Teorii kachestva zhizni. M. Mir, 2001, 289 p. [in Russian]
18. Constitution of Ukraine [Konstitutsiya Ukrayini vid 28 chervnya 1996 roku]. Vidomosti Verhovnoyi Radi (1991) № 30. – p. 141. [in Ukrainian]
19. Magomaev M. M. (2006) Kachestvo zhizni naseleniya (teoriya, metodologiya i mehanizmy): dis.... d-ra ekonom. nauk / M. M. Magomaev. – Mahachkala, 98. [in Russian]
20. Marks, K (1984) K kritike politicheskoy ekonomii / K Marks - Mb Politizdat, 207 p [in Russian]
21. Markuze G. (1996) Odnomernyy chelovek – Amerikanskaya sotsiologicheskaya mysl. M. Inostrannaya literatura, 319 p [in Russian]
22. Mizhnapodniy tsentp pepspektivnix doslidzhen / Podatkova pefopma: zagalne bachennya [Online resource]. – Access mode: <http://www.icps.com.ua/lichylnyk.html>. [in Russian]

23. Nikiforenko V. G. (2012) Yakist zhittya naselennya regionu: analiz, prognozuvannya, sotsialna politika. *Odesa: Odeskiy nats. ekonomichniy universitet*, 316 p. [in Ukrainian]
24. Osnovni pokazniki sotsialno-ekonomichnogo rozvitku Ukrayini [Online]. - access mode: www.ukrstat.gov.ua
25. Otchet MOT «Klyuchevye pokazateli rynka truda» (2011), 7-e iss. [in Russian]
26. Parhomenko L. V. (2006) Kachestvo zhizni depressivnogo regiona: metodologiya i upravlenie : avtoref. dis. d-ra ekonom. nauk / L. V. Parhomenko. – *Tambov*, 102 p. [in Russian]
27. Rodionova I.A. (1997) Ekonomiko-geograficheskaya harakteristika Ukrainy.. - K.. [in Russian]
28. Rostou, U. (1997) Politika i stadii rosta /U Rostou – M. *Progress*, 312 p. [in Russian]
29. Sorokin, I.I.(1994) Chelovek, tsivilizatsiya, obshchestvo. M. *Politizdat*, 543 p [in Russian]
30. Spenser, G (1997) Osnovanie sotsiologii // Izbrannye proizvedeniya. *Kiev: Nika-Tsentr, Vist-S*, 511 p [in Russian]
31. Strategiya rozvitku Ukrayini «Ukrayina-2020: strategiya natsionalnoyi modernizatsiyi» [Online resource]. – access mode: <http://www.nbuviap.gov.ua/images/4/str.pdf>.
32. Subetto A. I. (2003) Kachestvo zhizni, zdorove natsii i bezopasnost gosudarstva – glavnye funktsionaly bytiya i kriterii sotsialno-ekonomicheskoy politiki gosudarstva. *Akademiya Trinitarizma*.
33. Todorov A. S. (1960) Kachestvo zhizni: kriticheskiy analiz burzhuaznykh kontseptsiy. M. : *Progress*, 186 p. [in Russian]
34. Skripchenko M. I., Geets V.M., Prihodko T. Ya.. ta in. (2003) Transformatsiyni protsesi ta ekonomichne zrostannya v Ukrayini (Monografiya) // Institut ekonomichnogo prognozuvannya;.. – *Harkiv: Fort*, 437 p.
35. Fathutdinov R. A. (2003) Innovatsionnyy menedzhment : uchebnik. 4- e izd. – *SPb. : Piter*, 400 p. [in Russian]
36. Forrester Dzh. V. (1978) Mirovaya dinamika / Dzh. V. Forrester; per. s angl. – M. : *Nauka*, 168 p. [in Russian]
37. Fromm E. (1994) Anatomiya chelovecheskoy destruktivnosti. M *Respublika*, 447 p [in Russian]
38. Tsygankov V. A. (2004) Kachestvo trudovoy zhizni v Rossii: ekonomicheskaya priroda, mehanizm formirovaniya: avtoref. dis. ... d-ra ekon. nauk, M., 47 p. [in Russian]
39. Shtompka, P (1996) Sotsiologiya sotsialnykh izmeneniy. M *Logos*, 379 p. [in Russian]
40. Entsiklopedicheskiy sotsiologicheskii slovar /Obshch. red. Osipova G.V (1995) M.: *ISPI RAN* [in Russian]
41. Aron R. (1968) Progress and Dissiccusion New York-Washington. *London*, P 8. [in English]
42. Hofman F Vm (1973) die Kommunalpolitik von morgen «Die Zukunft». *March*, 224 p. [in German]
43. Tofler, A (1970) Tuture Shock. *New York*, p 196. [in English]